

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ТА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Програма розроблена:

Герінбург Ольга Вікторівна – к.і.н., доцент кафедри філософії та соціально-гуманітарних наук;

Петрик Артем Миколайович – к.і.н., старший викладач кафедри філософії та соціально-гуманітарних наук

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Історія України та української культури» складена відповідно до освітньо-професійної програми бакалаврів усіх напрямів та спеціальностей університету.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Історія України та української культури» є минуле українського народу на основних землях його проживання, а також історична діяльність його предків від найдавніших часів до сьогодення. Основна увага приділяється вивченню політичного, соціально-економічного та культурницького аспектів діяльності українського народу.

Знання з історії України та української культури мають слугувати формуванню історичного світогляду бакалаврів, патріотичних почуттів, національної та громадянської свідомості.

Міждисциплінарні зв'язки. Навчальна дисципліна «Історія України та української культури» є складовою циклу соціально-гуманітарної підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». Знання, отримані студентами в рамках даної навчальної дисципліни, в подальшому будуть використані при вивченні окремих тем таких навчальних дисциплін, як: «Україна в Європі і світі», «Філософія», «Політологія», «Соціологія» тощо.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Історія України та української культури» є створення цілісного уявлення про історичний розвиток української держави, українського народу та його культури, що має бути основою для виховання патріотичних почуттів, національної та громадянської самосвідомості.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни «Історія України та української культури»:

Теоретичні:

- забезпечення глибокого засвоєння основних проблем і питань історії України та культури українського народу;
- сприяння формуванню історичного світогляду та відчуття національної гідності;
- вміння теоретично і системно аналізувати основні етапи розвитку України;
- вміння досліджувати економічні, соціальні, політичні і культурні явища і процеси, що відбувалися на її території впродовж століть.

Практичні:

- вміння працювати з науковою літературою і комплексом джерел з історії України та української культури;

- вміння використовувати історичні знання у своїй професійній діяльності.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:
Знати:

- які процеси, події, явища відбувалися на українських землях упродовж основних етапів розвитку України;
- розуміти їх обумовленість і причинно-наслідковий контекст;
- орієнтуватися у перебігу економічних, соціальних, політичних і культурних явищ і процесів, що відбувалися на території України в контексті світової історії.

Вміти:

- вільно володіти навчальним матеріалом з курсу історії України та вітчизняної культури;
- розкривати суть будь-якого питання з тих, які розглядалися під час лекційних та семінарських занять;
- не лише викладати фактичний матеріал, а й здійснювати його аналіз;
- обстоювати власну точку зору на дискусійні проблеми вітчизняної історії;
- працювати з науковою літературою та джерелами з історії України.

Зміст дисципліни «Історія України та української культури» спрямований на формування компетентностей, які узгоджуються із загальною та професійною підготовкою бакалаврів:

- оволодіння базовими знаннями з історії України та української культури, що сприяють глибокому осмисленню закономірностей історичного процесу та розумінню перспектив розвитку української культури і держави;
- вміння критично оцінювати та використовувати набуті знання у подальшому навчанні та професійній діяльності;
- володіння способами історичної аргументації, методами ведення історичної дискусії;
- формування здатності та інтересу до самостійного навчання.

Очікувані результати навчання:

- сформованість історичного світогляду;
- створення науково-методичного підґрунтя для раціональної оцінки історико-культурних проблем;
- оволодіння навичками самостійного логічного аналізу, конструктивного і критичного ставлення до історичної інформації;
- формування вміння працювати з науковою літературою і джерелами.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин /3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Вступ до курсу «Історія України та української культури»

Предмет, завдання і структура курсу. Методологія вивчення історії України та української культури. Сучасні концепції вивчення історії та культури, їх застосування при вивченні історії України та культури українського народу. Періодизація історії України та української культури.

Джерельна база історії України та української культури. Історіографія історії України. Культурологічна думка України. Аналіз навчальної літератури.

Значення курсу «Історія України та української культури» для фахової підготовки і виховання громадської позиції та патріотизму, вироблення сучасної історичної свідомості й політичної культури.

Розділ 1. ДАВНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Українські землі у первісну добу. Витоки та передумови формування української культури

Найдавніші племена і держави на території України

Поява людини на території України. Первісні люди та їх спосіб життя. Матеріальна культура первісної доби. Неолітична революція. Трипільська культура та її особливості. Розвиток землеробства і скотарства. Кіммерійці, скіфи, сармати, готи, гуни на українських землях. Мистецтво та релігійні вірування кочових народів на території України. Античні міста-держави Північного Причорномор'я: історичний і культурний розвиток.

Східні слов'яни на території України

Проблема «прабатьківщини» слов'ян в історіографії. Зарубинецька та черняхівська археологічні культури. Розселення східних слов'ян. Господарство і побут східних слов'ян. Суспільно-політичний лад. Міфологія та релігійні вірування. Антський племінний союз. Взаємовідносини східних слов'ян з сусідніми народами.

РОЗДІЛ II. СЕРЕДНЬОВІЧНА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Княжа доба на території України. Культура Київської Русі та Галицько-Волинського князівства

Передумови утворення Київської Русі

Походження термінів «Русь», «Руська земля», «Україна». Київ як політичний центр полянського союзу племен. Теорії походження державності у східних слов'ян.

Період «збирання руських земель». Перші князі

Утворення Київської Русі. Формування соціальної структури і політичної влади. Соціально-економічний розвиток. Внутрішня та зовнішня

політика киеворуських князів Олега, Ігоря, Ольги, Святослава. Військові походи перших князів. Розширення кордонів Руської держави. Русь і Візантія.

Період піднесення і розквіту Київської Русі

Реформаторська діяльність Володимира Великого та Ярослава Мудрого. Християнізація Русі та її значення для розвитку української культури. «Руська Правда» як історико-правова пам'ятка. Міжнародні зв'язки і місце Київської Русі в історії середньовічної Європи.

Період феодальної роздробленості Русі

Політична децентралізація Київської Русі. Причини і наслідки феодальної роздробленості. Південноруські князівства та їх розвиток. Галицько-Волинська держава та її роль в історії України. Соціально-політичні та культурні особливості Галицько-Волинського князівства.

Культура Київської Русі.

Загальна характеристика культури Київської Русі. Архітектура, літописання, музика, живопис, театр. Освіта і наука Київської Русі.

Кочові народи і Русь

Неслов'янські народи на території України у IX – першій третині XIII ст. Монгольська навала та встановлення золотоординського іга. Боротьба з монголо-татарами. Вплив кочової культури на формування культури українського народу.

Україна під владою іноземних держав (друга половина XIV – перша половина XVII ст.)

Загарбання українських земель сусідніми державами

Політична ситуація в Східній Європі XIV – першій половині XVII ст. Вхід українських земель до складу сусідніх держав – Литви, Польщі, Угорщини, Московської держави та Молдавського князівства. Експансія Кримського ханства на українські землі.

Литовсько-Польська доба української історії

Зростання політичної могутності Великого князівства Литовського. Боротьба за оволодіння Галицько-Волинським князівством. Включення до складу Литви Східної Волині, Чернігово-Сіверщини, Київщини і Поділля. Політика великих литовських князів на українських землях.

Кревська унія. Розширення південних кордонів Великого князівства Литовського. Боротьба проти наступу німецьких лицарів. Грюнвальдська битва. Литовський князь Вітовт, його зовнішня і внутрішня політика. Ліквідація удільних князівств на українських землях.

Зміцнення Московської держави та її боротьба з Великим князівством Литовським за Чернігово-Сіверську землю.

Соціально-економічний розвиток України (розвиток сільського господарства, міст, ремесел і промислів, торгівлі). Соціальна структура

населення України XIV – XVII ст. (шляхта, селяни, міщани, духовенство). Формування панщинно-фільваркового господарства. Зростання залежності населення від магнатів і шляхти. Юридичне оформлення кріпосного права. Литовські статuti (1529, 1566, 1588 pp.). Устава на волоки.

Наступ католицизму. Становище православної церкви. Вплив гуманістичних і реформаційних ідей в Україні. Розвиток освіти і книгодрукування. Полемічна література. Становлення української культури XIV – XVII ст. як синтез здобутків візантійської та західноєвропейської культур (архітектура, образотворче мистецтво, музика та театр, наука та освіта).

Українські землі під владою Речі Посполитої. Наростання національно-визвольної боротьби українського народу

Люблінська унія та утворення Речі Посполитої. Україна під владою Польщі. Польська колонізація українських земель. Соціально-економічний розвиток України у складі Польщі. Релігійна політика уряду Речі Посполитої. Берестейська церковна унія та братський рух. Козацько-селянські повстання та їх історичне значення.

Феномен українського козацтва

Походження, джерела поповнення і час виникнення козацтва. Причини, час і місце заснування першої Запорозької Січі. Зміни розташувань Січей. Устрій Запорозької Січі. Господарство козаків. Місце козаків у охороні південних рубежів Великого князівства Литовського від татар і турків. Реєстрове козацтво.

Козацтво на міжнародній арені. Морські походи козаків у турецькі володіння. Гетьман П. Конашевич-Сагайдачний. Політична і соціокультурна роль козацтва в історії України.

Розділ III. УКРАЇНА НА ПОРОЗІ НОВОГО ЧАСУ

Україна за часів козацької державності (середина XVII – кінець XVIII ст.)

Національна революція 1648-1676 pp. як видатне явище європейської історії

Історичний портрет Б. Хмельницького. Українська національна революція XVII ст.: причини, характер, рушійні сили, періодизація. Перебіг Національно-визвольної війни українського народу проти Речі Посполитої. Відносини української старшини з Кримським ханством. Переяславсько-московський договір та його оцінка в історіографії. Формування української козацької держави. Революційні зрушення в українському суспільстві внаслідок Національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького.

Доба Руїни в історії України

Гетьманування Ю. Хмельницького та І. Виговського. Порухення царем умов Переяславської угоди. Гадяцький договір. Розчленування України на Лівобережжя і Правобережжя. Чорна Рада. Гетьмани П. Тетеря та І. Брюховецький. Андрусівський мир. Гетьман Петро Дорошенко. Бучацька угода. Гетьмани Дем'ян Многогрішний та Іван Самойлович. Подальше

обмеження автономії України. Бахчисарайська угода. «Вічний мир» і остаточне закріплення поділу України.

Розвиток Лівобережної України і Слобожанщини у складі Російської держави

Адміністративно-політичний устрій. Наступ на політичну автономію України. Обрання гетьманом Івана Мазепи. «Коломацькі статті». Соціальна політика І. Мазепи. Україна на початку Північної війни. Таємна дипломатія І. Мазепи та перехід на бік Карла XI. Наслідки цієї акції для України.

Обрання гетьманом І. Скоропадського. Полтавська битва. Смерть І. Мазепи. Гетьман у вигнанні Пилип Орлик та його «Конституція».

Інкорпораційна політика царизму. Утворення Малоросійської колегії на чолі з С. Вельяміновим. Наказний гетьман П. Полуботок. Боротьба старшини за відновлення гетьманства. Гетьман Д. Апостол. Його економічна політика, реформа судових установ.

Останній гетьман України К. Розумовський. Обмеження козацького самоврядування на Слобожанщині. Ліквідація Запорозької Січі. Задунайська Січ. Утворення Чорноморського козацтва. Переселення козаків на Кубань.

Прагнення старшини до зрівняння в правах з російським дворянством.

Розвиток Правобережної України та західноукраїнських земель під владою Польщі (друга половина XVII – XVIII ст.)

Особливості соціально-економічного життя. Гайдамацький рух, його причини, характер і розмах. Коліївщина. Західноукраїнські землі під чужоземним ігом. Полонізація православної шляхти. Релігійні відносини. Занепад братств. Рух опришків. Закарпаття під владою Угорщини. Буковинські землі в складі Молдавського князівства. Поширення на Буковину влади Австрії.

Українське бароко як нове світовідчуття і нове мистецтво.

Розвиток історичної самосвідомості українського народу. Особливості українського бароко (архітектура, література, музика, театр). Феномен Петра Могили. Значення Києво-Могилянської академії для розвитку освіти та науки в Україні. Григорій Сковорода – геній українського бароко.

Розділ IV. НОВА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Період боротьби за українське національне відродження (XIX - початок XX ст.)

Феномен українського національного відродження

Причини, передумови та періодизація Українського національного відродження. Вплив ідей романтизму на українську культуру. Видатні представники Українського національного відродження та їх твори.

Українські землі у складі Росії в першій половині XIX ст.

Адміністративно-територіальний устрій і чисельність населення. Розвиток товарних відносин і криза феодальної системи господарства. Стан сільського господарства. Розвиток промисловості, торгівлі, транспортної інфраструктури. Загострення соціальних суперечностей. Поширення кріпацтва на Південну Україну.

Декабристи в Україні. «Південне товариство». «Товариство об'єднаних слов'ян». Повстання Чернігівського полку. Вплив польського повстання 1830-1831 рр. на Україну.

Діяльність Кирило-Мефодіївського товариства. Програмні твори кирило-мефодіївців. Т. Г. Шевченко в українському національному русі. Вплив його творів на формування української національної ідеї. Репресії царизму проти кирило-мефодіївців і Т. Г. Шевченка.

Модернізація соціально-економічного життя в Наддніпрянській Україні у другій половині XIX – на початку XX ст.

Кримська війна і Україна. Маніфест Олександра II від 19 лютого 1861 р. Особливості селянської реформи в різних регіонах України. Ліберальні реформи 1860-70-х років в Російській імперії: земська, міська, судова, фінансова, військова. Історичне значення реформ.

Перехід від мануфактури до фабрики. Промисловий розвиток українських земель в пореформену добу. Залізничне будівництво. Швидкий розвиток важкої промисловості в Донбасі і Придніпров'ї. Іноземний капітал та його значення у прискоренні темпів промислового розвитку. Народження вітчизняної буржуазії. Зростання міст. Робітничий рух.

Стан сільського господарства. Кріпосницькі пережитки у землеволодінні і землекористуванні. Поглиблення соціального розшарування села. Початок руйнування традиційного села. Селянський рух. Поява народників і «ходіння в народ». «Чигиринська змова».

Західноукраїнські землі в другій половині XIX ст.

Адміністративний устрій західноукраїнських земель. Економічний розвиток західноукраїнських земель після революції 1848-1849 рр. Іноземний капітал у промисловості. Становище робітників. Національний склад буржуазії і робітників.

Стан сільського господарства. Землеволодіння і землекористування. Початок переселення українців на Американський континент. Перші українські колонії в США, Канаді, країнах Південної Америки.

Суспільно-політичний рух після революції 1848-1849 рр. Москвофіли і народовці. Формування перших політичних партій та їх програмні положення.

Суспільно-політичне і культурне життя в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст.

Загальні тенденції та особливості українського національного руху в другій половині XIX ст. Становлення української нації. Зародження націоналізму. Український національний рух. В. Антонович як ідеолог «хлопоманства». Народницький рух у 1860-1880-х рр. Громадівський рух. «Братство тарасівців» як праобраз українських політичних партій. «Молода Україна». Активізація національного руху. Перші українські політичні партії та їх програми. Перші робітничі організації, марксистські гуртки, соціал-демократичні осередки. Радикальний соціалізм М. Драгоманова.

Особливості національного руху в західноукраїнських землях у другій половині XIX ст. Боротьба москвофілів з народовцями. Роль Івана Франка у національно-культурному русі. РУРП – перша легальна українська партія європейського типу. Започаткування руху за політичну незалежність України. «Молоді» радикали і книга Ю. Бачинського «Україна ingredienta». Виникнення соціал-демократичної і національно-демократичної партій. Партійні видання і соціально-політичні часописи.

Українські політичні партії в Наддніпрянській та Західній Україні. Діяльність загальноросійських партій на українських землях. «Українське питання» в програмах політичних партій. Михайло Грушевський і його роль у розвитку української національної культури.

Вплив реалізму на розвиток українського мистецтва (література, театр, музика, живопис). Традиція і модерн в українській культурі кінця XIX – початку XX ст.

Розділ V. УКРАЇНА В НОВІТНІЙ ЧАС

Україна в добу національно-визвольних змагань (1917-1920 рр.)

Україна на початку XX ст.

Соціально-економічне становище українських земель у складі Росії. Монополії у промисловості і в банківській справі. Економічна криза початку XX ст. Робітничі страйки 1903 р. Масові селянські виступи.

Україна в демократичній революції 1905-1907 рр.

Причини, характер, періодизація і здобутки революція 1905-1907 рр. Піднесення українського національного руху. Виникнення україномовної преси. «Просвіти» в українському русі. Українська думська громада. Третьочервневий переворот.

Столипінська аграрна реформа. Економічні і політичні наслідки реформи. Масові переселення українських селян до Сибіру і Далекого Сходу.

Діяльність українських партій і організацій в післяреволюційну добу. Робітничий і селянський рух. «Українське питання» в Державній Думі.

Західноукраїнські землі на початку XX ст.

Соціально-економічний розвиток. Боротьба трудящих проти соціального гніту. Кооперативний рух. Поява українських організацій «Січ», «Сокіл», «Пласт». Культурно-просвітницький рух. Церковне життя. Активізація переселенського руху за океан.

Україна в Першій світовій війні.

Україна у планах воюючих сторін. Воєнні дії на території України. Національно-визвольний рух в умовах війни. Діяльність «Товариства українських поступовців», «Спілки визволення України», «Головної Української Ради». Антиукраїнська політика у новоствореному Галицько-Буковинському губернаторстві. Українські січові стрільці. Антивоєнний рух народних мас.

Боротьба за відродження української державності (1917-1920 рр.)

Лютнева революція в Росії. Утворення Центральної Ради в Києві. Державотворча та соціально-економічна політика Центральної ради.

Універсали та Конституція Центральної Ради. Процес зростання національної свідомості «із селян до нації». Формування ідеї соборної України. Більшовики та українська революція.

Українська держава П. Скоропадського: соціально-економічні заходи, національно-культурна політика, зовнішньополітичний курс. Створення української вищої школи. Українська академія наук.

Директорія УНР, її склад, соціальна база, політика.

Утворення ЗУНР. Акт злуки УНР та ЗУНР.

Становлення радянської влади в Україні

Війна Радянської Росії проти УНР. Більшовицька влада в Україні. Політика «воєнного комунізму». Селянський опір владі більшовиків. Махновщина. Радянська влада як форма більшовицької диктатури. Проголошення УСРР. Перша радянська конституція України. Радянсько-польська війна і Україна.

Радянська Україна (1921-1991 рр.)

Україна в добу нової економічної політики (1921-1928 рр.)

Соціально-економічне і політичне становище України на початку 20-х років. Криза «воєнного комунізму». Голод 1921-1923 рр. на Півдні України: причини і наслідки.

Перехід до нової економічної політики. Мета і цілі НЕПу. НЕП у промисловості. Суть господарського розрахунку. Трестування промисловості. Наслідки відбудовного процесу.

УСРР в системі «договірної федерації». «Автономізація» незалежних республік під виглядом утворення нової федерації – СРСР. Наслідки входження УСРР до складу Радянського Союзу. Конституція СРСР 1924 року.

Позиції лідерів державної партії щодо майбутнього курсу соціально-економічної політики. Сталінський курс на «всеосяжну колективізацію» селянських засобів виробництва. Курс на індустріалізацію країни. «Криза НЕПу» як результат відмови партійно-державного керівництва від «ринкової змички» між містом і селом. «Ножиці цін». Хлібозаготівельні кризи.

Перші кроки культурного будівництва: кампанія щодо ліквідації неписьменності, розгортання мережі освітніх установ, створення закладів комуністичного виховання. Ліквідація університетської освіти і перенесення центру наукових досліджень в установи ВУАН. Наслідки радянзації науки.

Політика коренізації, її особливості і наслідки. Досягнення і прорахунки українзації. Національне відродження у літературі та мистецтві. Літературний процес та М. Хвильовий. Український театр Леся Курбаса. Ставлення тоталітарного режиму до інтелігенції. Антицерковна політика державної партії.

УРСР в умовах утвердження тоталітарного ладу (1929-1938 рр.)

Завершення внутріпартійної боротьби в ЦК ВКП(б) і утвердження одноособової диктатури Й. В. Сталіна. Згорання нової економічної політики.

Проблема темпів індустріалізації. Дискусії з приводу плану першої п'ятирічки. Перехід до директивного планування. Ескалація репресій проти господарників і спеціалістів. Виробниче змагання. Стаханівський рух. Результати капітального будівництва у промисловості в роки першої і другої п'ятирічок.

Хлібозаготівельна криза 1924-1929 рр. Поворот до суцільної колективізації. Гасло «Ліквідація куркульства як класу»: причини, масштаби, наслідки. Завершення колективізації основної частини селянських господарств у 1931-1932 рр. Деградація сільськогосподарського виробництва в одержавлених колгоспах. Голодомор 1932-1933 рр. і його наслідки.

Зростання культу особи Сталіна. Репресії на Україні. Судові політичні процеси 1930-х років. Чистка партії. Знищення керівництва КП(б)У.

Згорання політики українізації. Національно-культурна політика державної партії в УРСР 30-х років. Боротьба з «буржуазним націоналізмом» і «націонал-ухильництвом». «Розстріляне відродження».

Умови і результати культурного розвитку в 1930-х роках. Ліквідація неписьменності. Загальноосвітня і вища школа. Відродження університетської освіти. Діяльність АН УРСР. Здобутки і трагічні сторінки літератури і мистецтва.

Україна в роки Другої світової війни (1939-1945 рр.)

Західноукраїнські землі між двома світовими війнами. Мюнхенська змова і доля Карпатської України. Пакт Молотова-Ріббентропа. Початок Другої світової війни. Включення західноукраїнських земель до складу УРСР та їх радянська організація. Напад Німеччини та її союзників на СРСР. Катастрофічні поразки 1941 р. Оборона Києва, Одеси, Севастополя і Керчі. Бої за Донбас.

Початок народної боротьби в тилу ворога. Німецький окупаційний режим. План «Ост». Адміністративний устрій окупованої України. Розгортання радянського і націоналістичного партизанського руху проти окупантів. Діяльність ОУН-УПА.

Перемога Червоної армії під Сталінградом і початок визволення території України. Розгортання контрнаступу на Лівобережну Україну після Курської битви. Битва за Дніпро. Бої на Правобережжі і в західних областях. Взаємовідносини радянських партизанів з ОУН-УПА. Завершення боїв за Україну восени 1944 р. Наслідки війни для України. Внесок українського народу в розгром нацистської Німеччини.

Розвиток культури України під час Другої світової війни.

Післявоєнна відбудова і початок десталінізації в Україні

Включення УРСР у світову політику як однієї з фундаторів і членів ООН. Участь української делегації в Паризькій мирній конференції 1947 року.

Завершення збирання основних етнічних земель українського народу в межах єдиної держави. Операція «Вісла».

Труднощі відбудови народного господарства. Голод 1946-1947 рр. Насильницька колективізація в західних областях України. Нова хвиля масових репресій проти громадян України. Підпільно-партизанська боротьба ОУН-УПА з тоталітарним ладом. Ідеологічний наступ сталінщини на спроби культурно-національного відродження.

Хрущовська «відлига» і її характер в Україні

Україна після смерті Сталіна. Ідеологічна кампанія з нагоди 300-річчя Переяславської ради. Передача Кримської області до складу УРСР: мотиви і правова основа.

Спроби лібералізації політичного режиму. Критика культу особи Сталіна. Початок реабілітації жертв сталінських репресій. Реформи М. С. Хрущова, їх суперечливий і непослідовний характер, загальна спрямованість і значення.

Заходи щодо удосконалення управління і модернізації промисловості. Спроби подолання кризи в сільському господарстві. Участь України в освоєнні східних регіонів СРСР і цілинних земель.

Поява дисидентів в Україні. Зародження руху «шістдесятників», їх роль у національно-культурному житті. Зміни в кремлівському керівництві у жовтні 1964 р. та їх наслідки для України.

Україна в другій половині 1960-х - першій половині 1980-х рр.

Реформи середини 1960-х років, їх згортання консерваторами в партійно-державному керівництві. Зупинення реабілітації і замовчування злочинної діяльності Сталіна. Деформації в структурі економіки України. Будівництво хімічних підприємств, атомних електростанцій. Наростання екологічної небезпеки. Екстенсивний розвиток сільського господарства, шкідливість кампанії щодо ліквідації «неперспективних» сіл.

Звільнення П. Шелеста. Подальше обмеження прав України. В. Щербицький як провідник русифікаторської політики центру. Україна в єдиному народногосподарському комплексі СРСР.

Політичні репресії 1960-1970-х років. Посилення реакції в духовному житті. Розгортання правозахисного і дисидентського руху. Репресивні дії органів КДБ. Загострення гальмівних процесів у соціально-економічному та суспільно-політичному розвитку України.

Поглиблення кризи тоталітаризму в СРСР і проголошення незалежності України (1985-1991 рр.)

Спроби М. Горбачова реформувати суспільство на засадах перебудови і гласності. Економічна політика центрального уряду і Україна. Чорнобильська катастрофа та її наслідки.

Відновлення критики сталінізму. Зростання політичної активності народу. Гальмування перебудовчих процесів в Україні. Національне пробудження українського народу. Реабілітація політичних в'язнів. Викриття злочинів тоталітарного режиму.

Народження Народного руху України і перетворення його в опозиційну до КПРС силу. Перші кроки в демократизації суспільно-політичного життя і утворення нових політичних партій та громадських об'єднань. Реформа виборчої системи. Вибори до Верховної Ради УРСР. Формування парламентської опозиції – «Народної ради». Прийняття Декларації про державний суверенітет України.

Спроба серпневого перевороту у Москві (1991 р.) та його наслідки для України. Схвалення Верховною Радою УРСР Акту проголошення незалежності України. Заборона діяльності КПУ.

Загальноукраїнський референдум 1 грудня 1991 р. і вибори Президента України. Л.Кравчук – перший Президент України. Денонсація Договору 1922 р. про утворення СРСР. Угода про Співдружність незалежних держав.

Незалежна Українська держава

Державотворчі процеси в незалежній Україні

Створення правової бази розвитку України як демократичної держави. Зміцнення державних кордонів. Формування Збройних сил і Військово-морського флоту, Національної гвардії, Служби безпеки, митної служби. Запровадження національної грошової одиниці. Затвердження державної символіки України. Міжнародні відносини і їх правове регулювання в Україні. Кримська автономія.

Політичний розвиток незалежної України

Формування багатопартійності в Україні. Класифікація політичних партій і об'єднань, їх платформи у виборах до Верховної Ради України 1994 року.

Кампанія 1994 р. по виборах Президента України. Обрання Президентом Л. Кучми. Його соціально-економічна та політична платформа. Кроки по її реалізації. Прийняття Конституції України. Вибори до Верховної Ради 1998 р.

Президентські вибори 1999 р. Обрання Президентом Л. Кучми. Соціально-політичний та економічний розвиток України в період його президентства.

Кампанія 2004 р. по виборах Президента України. «Помаранчева» революція. Обрання Президентом В. Ющенка. Політична і економічна ситуація в країні у 2005-2010 рр.

Розклад політичних сил на президентських виборах 2010 р. Обрання президентом В. Януковича. Політична і економічна ситуація в Україні у 2010-2013 рр.

Майдан і Революція гідності 2013-2014 р. Окупація Криму. Воєнні дії на Сході України. Президентський курс П. Порошенка. Європейський вибір України.

Соціально-економічний розвиток незалежної України

Реформування економіки на засадах підприємництва, перехід до ринкових відносин, приватизація. Зниження темпів промислового і сільськогосподарського виробництва. Криза кредитно-фінансової системи. Наростання інфляційних процесів і соціальної напруженості. Пошуки шляхів

виходу з кризи і соціального захисту населення. Вступ до СОТ. Сучасний стан економіки. Демографічна ситуація в Україні.

Зовнішня політика незалежної України

Концепція зовнішньої політики України. Визнання України зарубіжними державами, встановлення дипломатичних відносин, формування представництв у міжнародних організаціях, входження у світове співтовариство. Набуття Україною без'ядерного статусу. Україна у складі Співдружності незалежних держав.

Зовнішньополітичні акції України щодо зміцнення миру і співробітництва, припинення воєнних конфліктів. Участь України у миротворчих процесах ООН, у програмі «Партнерство заради миру», в діяльності Ради Європи. Курс України на Євроінтеграцію.

Культура незалежної України

Крах комуністичної ідеології та її наслідки для розвитку української культури. Проблема типології української національної культури. Фактори зростання національної та культурної самосвідомості. Перспективи розвитку української культури у сучасних умовах. Постмодернізм в українській культурі. Проблема культурного розвитку в умовах глобалізації та ідеологізації. Секуляризаційні процеси та їх вплив на українську культуру. Релігійна ситуація в незалежній Україні.

3. Основна література

Опубліковані документи

1. Історія Києва : від княжої доби до сучасності. Збірник документів і матеріалів : Навч. посібник /За заг. ред. В. Ф. Колесника, А. П. Коцура, Н. В. Терес. – К. : Книги ХХІ, 2005. – 773 с.
2. Історія України від найдавніших часів до сьогодення. Документи та матеріали. – Чернівці : Книги ХХІ, 2008. – 1100 с.
3. Історія України : Документи. Матеріали. Посібник /Укл. В. Ю. Король. – К. : Академія, 2002. – 448 с.
4. Історія України : Хрестоматія : У 2-х ч. – Вид. 2-е / Упор. : С. М. Клапчук (кер.), В. І. Білик, Ю. А. Горбань та ін. – К. : ІЗМН, 1996. – Ч. 1. – 372 с. ; Ч. 2. – 336 с.
5. Національні відносини в Україні у ХХ ст. Збірник документів і матеріалів / Упор. : М. І. Панчук та ін. – К. : Наукова думка, 1994. – 560 с.
6. Національні процеси в Україні : історія і сучасність. Документи і матеріали. Довідник. У 2-х ч. / За ред. В. Ф. Панібудьласки. – К. : Вища школа, 1997. – Ч. I. – 583 с. ; Ч. II. – 704 с.
7. Україна в ХХ столітті (1900-2000) : Збірник документів і матеріалів / Упор. : А. Г. Слюсаренко, В. І. Гусев, В. Ю. Король та ін. – К. : Вища школа, 2000. – 351 с.
8. Українська Центральна Рада : Документи і матеріали. У 2-х т. / Ред. кол. : В. А. Смолій, О. Д. Бойко, Ю. М. Гамрецький та ін. – Т. 1. – К. : Наукова думка, 1996. – 590 с. ; Т. 2. – К. : Наукова думка, 1997. – 424 с.
9. Хрестоматія з історії України / Упор. : В. І. Червінський (кер.), В. Є. Кругляков, В. В. Пилипенко та ін. – К. : Вежа, 1996. – 352 с.

Навчальна література

1. Академічне релігієзнавство : Підручник для вузів / За ред. А. М. Колодного. – К. : Світ знань, 2000. – 862 с.
2. Бойко О. Історія України : Навч. пос. /О.Бойко – К. : Академвидав, 2003. – 656 с.
3. Бокань В. Історія культури України : Навч. пос. / В. Бокань, Л. Польовий. – К. : МАУП, 2002. – 256 с.
4. Борисенко В. Курс української історії : З найдавніших часів до ХХ ст. Навч. пос. / В. Борисенко. – К. : Либідь, 1996. – 616 с.
5. Верстюк В. Ф. Українська Центральна Рада : Навч. пос. / В. Ф. Верстюк. – К. : Заповіт, 1997. – 344 с.
6. Верстюк В. Діячі Української Центральної Ради : Біографічний довідник. / В. Верстюк, Т. Осташко. – К. : КНФ, 1998. – 256 с.
7. Воронянський О. В. Історія України : Навч. пос. / О. В. Воронянський. – Х. : Парус, 2007. – 544 с.
8. Галіченко М. В. Історія української культури : навч.-метод. посіб. / М. В. Галіченко, І. Є. Поліщук. – Херсон, 2014. – 85 с.
9. Горський В. С. Історія української філософії : Курс лекцій / В. С. Горський. – К. : Наукова думка, 1996. – 286 с.
10. Гудзь В. В. Історія України : Підручник / В. В. Гудзь. – К. : Слово, 2008. – 672 с.
11. Давня історія України : Навч. пос. В 2 т. / За ред. П. П. Толочка. – Кн. 1. – К. : Либідь, 1994. – 240 с.; Кн. 2. – К. : Либідь, 1995. – 224 с.
12. Довідник з історії України / За ред. І. З. Підкова, Р. М. Шуст. – К. : Генеза, 2001. – 1136 с.
13. Залізник Л. Первісна історія України : Навч. пос. / Л. Залізник. – К. : Вища школа, 1999. – 263 с.
14. Земерова Т. Ю. Історія України: Навч. пос. / Т. Ю. Земерова, І. М. Скирда. – Х. : Весна, 2012. – 832 с.
15. Історія релігії в Україні : Навч. пос. / За ред. А. М. Колодного, П. П. Яроцького. – К. : Т-во «Знання», 1999. – 735 с.
16. Історія України в особах : IX – XVIII ст. / Під ред. В. Замлинського. – К. : Україна, 1993. – 396 с.
17. Історія України в особах : XIX –XX ст. / Кер. авт. кол. І. Войцехівська. – К. : Україна, 1995. – 479 с.
18. Історія України. Комплексний довідник /Укладачі : Воропаєва В. В., Земерова Т. Ю., Скирда І. М. та ін. – Х. : Весна, ФОП Співак В. Л., 2012. – 480 с.
19. Історія України. Тести. 6-11 класи : посібник / За ред. О. Д. Бойка. – К. : Академвидав, 2012. – 272 с.
20. Історія України : Курс лекцій : в 2 кн. / За ред. Л. Мельника. – Кн.1. – К. : Либідь, 1991. – 576 с. ; Кн. 2. – К. : Либідь, 1992. – 464 с.
21. Історія України : Навч. пос. / За ред. Ю. Зайцева. – Л. : Світ, 1996. – 488 с.
22. Історія України : Навчально-методичний посібник для семінарських занять / За ред. В. М. Литвина. – К. : Знання, 2006. – 607 с.

23. Історія України : Нове бачення. Навч. пос. / Під ред. В. А. Смолія. – К., 2000. – 463 с.
24. Історія української культури. Навч. пос. / За ред. О. Павлова. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 368 с.
25. Історія української та зарубіжної культури : Навч. пос. / За ред. С. М. Клапчука, В. Ф. Остафійчука. – К. : Вид-во «Знання», 2002. – 351 с.
26. Культура і побут населення України : Навч. пос. / За ред. В. І. Наулко, Л. Ф. Артюх. – К. : Либідь, 1993. – 288 с.
27. Культурологія : Навч. пос. / За ред. Т. Б. Гриценко, С. П. Гриценко, А. Ю. Кондратюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 392 с.
28. Кормич Л. І. Історія України від найдавніших часів і до ХХІ ст. / Л. І. Кормич, В. В. Багацький. – Х. : Одіссея, 2001. – 479 с.
29. Лекції з історії світової та вітчизняної культури : Навч. пос. / За ред. проф. А. Ярися та проф. В. Мельника. – Львів : Світ, 2005. – 568 с.
30. Мирончук В. Д. Історія України : Навч. пос. / В. Д. Мирончук, Г. С. Ігошкін. – К. : МАУП, 2001. – 328 с.
31. Новітня історія України (1900-2000 рр.) : Навч. пос. / Ред. : А. Г. Слюсаренко, В. І. Гусев, В. М. Литвин та ін. – К. : Вища школа, 2002. – 719 с.
32. Остафійчук В. Ф. Історія України : сучасне бачення : Навч. пос. / В. Ф. Остафійчук. – К. : Знання-Прес, 2004. – 390 с.
33. Панченко П. П. Аграрна історія України : Навч. пос. / П. П. Панченко, В. А. Шмарчук. – К. : Знання, 2000. – 342 с.
34. Петровський В. В. Історія України : Неупереджений погляд. Факти. Міфи. Коментарі / В. В. Петровський, Л. О. Радченко, В. І. Семененко. – Х. : Школа, 2008. – 608 с.
35. Рибак І. В. Історія України у проблемному викладі, в особах, термінах, назвах і поняттях : Навч. пос. / І. В. Рибак. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 199 с.
36. Світлична В. Історія України : Навч. пос. / Світлична В. – К. : Каравела ; Л. : Новий Світ-2000, Магнолія плюс, 2000. – 308 с.
37. Україна і світ : Історія господарства від первісної доби і перших цивілізацій до становлення індустріального суспільства. Навч. пос. / За заг. ред. Б. Д. Лановика. – К. : Генеза, 1994. – 368 с.
38. Українська і зарубіжна культура. Навч. пос. / Під заг. ред. К. В. Заблоцької. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2001. – 372 с.
39. Хрестоматія з історії України. Практичний довідник / Уклад. Воропаєва В. В. – Х. : ФОП Співак В. Л., 2010. – 464 с.
40. Шейко В. М. Історія української художньої культури : підр. / В. М. Шейко, Л. Г. Тишевська. – Харків : ХДАК, 1999. – 194 с.
41. Яковенко Н. М. Нарис історії України : З найдавніших часів до кінця ХVІІІ ст. Навч. пос. / Н. М. Яковенко. – К. : Генеза, 1997. – 312 с.

Наукова література

1. Античные государства Северного Причерноморья / Под ред. Г. А. Кошеленко, И. Т. Кругликовой, В. С. Долгорукова. – М. : Наука, 1984. – 392 с.
2. Аркас М. Історія України-Русі / М. Аркас. – К. : Вища школа, 1993. – 386 с.
3. Баран В. Д. Давні слов'яни / В. Д. Баран. – К. : Альтернативи, 1998. – 335 с. (Україна крізь віки. – Т. 3).
4. Баран В. К. Україна в умовах системної кризи (1946-1980-і рр.) / В. К. Баран, В. М. Даниленко. – К. : Альтернативи, 1999. – 303 с. (Україна крізь віки. – Т. 13).
5. Бунятян К. П. На світанку історії / К. П. Бунятян, В. Ю. Мурзін, О. В. Симоненко. – К. : Альтернативи, 1998. – 335 с. (Україна крізь віки. – Т. 1).
6. Вергунов В. А. Україна та столипінська аграрна реформа : передумови, завдання, здійснення / В. А. Вергунов, А. П. Коцур, В. П. Коцур. – К. : Інститут аграрної економіки, 2008. – 132 с.
7. Грабович Г. До історії української літератури : дослідження, есії, полеміка / Г. Грабович. – К. : Критика, 2003. – 631 с.
8. Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856-1886) / Я. Грицак. – К. : Критика, 2006. – 632 с.
9. Грушевський М. Ілюстрована історія України / М. Грушевський. – К. : Наукова думка, 1992. – 544 с.
10. Гуржій О. І. Гетьманська Україна / О. І. Гуржій, Т. В. Чухліб. – К. : Альтернативи, 1999. – 304 с. (Україна крізь віки. – Т. 8).
11. Даниленко В. М. Сталінізм на Україні : 20-30-ті рр. / В. М. Даниленко, Г. В. Касьянов, С. В. Кульчицький. – К. : Либідь, 1991. – 344 с.
12. Коваль М. В. Україна в другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939-1945 рр.) / М. В. Коваль. – К. : Альтернативи, 1999. – 336 с. (Україна крізь віки. – Т. 12).
13. Колесник В. Ф. Політичні партії та суспільно-політичні рухи в Україні наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття / В. Ф. Колесник, Л. П. Могильний. – К. : Київський університет, 2007. – 279 с.
14. Колесник В. Ф. Українські ліберально-демократичні партії в Російській імперії на початку ХХ століття / В. Ф. Колесник, Л. П. Могильний. – К. : Київський університет, 2005. – 244 с.
15. Копиленко О. Л. «Сто днів» Центральної Ради / О. Л. Копиленко. – К. : Україна, 1992. – 204 с.
16. Котляр М. Ф. Галицько-Волинська Русь / М. Ф. Котляр. – К. : Альтернативи, 1998. – 336 с. (Україна крізь віки. – Т. 5).
17. Крижицький С. Д. Античні держави Північного Причорномор'я / С. Д. Крижицький, В. М. Зубар, А. С. Русяєва. – К. : Альтернативи, 1998. – 352 с. (Україна крізь віки. – Т. 2).
18. Кульчицький С. Комунізм в Україні : перше десятиріччя (1919-1928) / С. Кульчицький. – К. : Основи, 1996. – 396 с.

19. Литвин В. М. Україна на межі тисячоліть (1991-2000 рр.) / В. М. Литвин. – К. : Альтернативи, 2000. – 360 с. (Україна крізь віки. – Т. 14).
20. Макаров А. Світло українського бароко / А. Макаров. – К. : Мистецтво, 1994. – 247 с.
21. Нариси історії української революції 1917-1921 років : у 2-х кн. / За ред. В. А. Смолія. – Кн. 1. – К. : Наукова думка, 2011. – 390 с.; Кн. 2. – К. : Наукова думка, 2012. – 464 с.
22. Огієнко І. І. Українська культура / І. І. Огієнко. – К. : Абрис, 1991. – 272 с.
23. Полонська-Василенко Н. Д. Історія України: в 2 т. / Н. Д. Полонська-Василенко. – К. : Либідь, 2002. – Т.1. – 672 с. ; Т. 2. – 608 с.
24. Реєнт О. П. Усі гетьмани України : легенди, міфи, біографії / О. П. Реєнт, І. А. Коляда. – Х. : Фоліо, 2007. – 415 с.
25. Рубльов О. С. Українські визвольні змагання 1917-1921 рр. / О. С. Рубльов, О. П. Реєнт. – К. : Альтернативи, 1999. – 336 с. (Україна крізь віки. – Т. 11).
26. Русина О. В. Україна під татарами і Литвою / О. В. Русина. – К. : Альтернативи, 1998. – 320 с. (Україна крізь віки. – Т. 6).
27. Сарбей В. Г. Національне відродження України / В. Г. Сарбей. – К. : Альтернативи, 1999. – 335 с. (Україна крізь віки. – Т. 9).
28. Смолій В. А. Українська національна революція XVII ст. / В. А. Смолій, В. С. Степанков. – К. : Альтернативи, 1998. – 352 с. (Україна крізь віки. – Т. 7).
29. Толочко О. Київська Русь / О. Толочко, П. Толочко. – К. : Альтернативи, 1998. – 352 с. (Україна крізь віки. – Т. 4).
30. Толочко П. Київська Русь / П. Толочко. – К. : Абрис, 1996. – 360 с.
31. Трощинський В. П. Українці в світі / В. П. Трощинський, А. А. Шевченко. – К. : Альтернативи, 1999. – 352 с. (Україна крізь віки. – Т. 15).
32. Українська революція і державність (1917-1920 рр.) / Авт. Кол. : Т. А. Бевз, Д. В. Веденнєєв, І. Л. Гошуляк та ін. – К. : Парламентське видавництво, 1998. – 248 с.
33. Чижевський Д. І. Історія української літератури / Д. І. Чижевський. – К. : Видавничий дім «Академія», 2003. – 568 с.
34. Чижевський Д. І. Філософія Г. С. Сковороди / Д. І. Чижевський. – Харків : Прапор, 2004. – 272 с.
35. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків. у 3-х томах / Д. І. Яворницький. – Т. 1. – К.: Наукова думка, 1990. – 592 с.; Т. 2. – К.: Наукова думка, 1990. – 560 с.; Т. 3. – К. : Наукова думка, 1991. – 560 с.
36. Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI-XVII ст. / Н. Яковенко. – К. : Критика, 2002. – 416 с.

Електронні ресурси

4. Бібліотека текстів з історії України та української культури, першоджерела з історії української мови і літератури, історії України. Режим доступу: <http://izbornyk.org.ua>
5. Бібліотека «Культура України». Режим доступу: <http://elib.nplu.org>
6. Бібліотека української поезії. Режим доступу: <http://poetry.uazone.net>
7. Сайт «Культура України». Режим доступу: <http://k-ua.net>
8. Сайт Національної бібліотеки України імені В.Вернадського. Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua>
9. Книги та підручники з історії України та всесвітньої історії. Режим доступу: <http://history.vn.ua>
10. Бібліотека історичного факультету Запорозького національного університету. Режим доступу: <http://istorikznu.at.ua/forum/10>
11. Навчально-методичний сайт ЗАТ «Інститут передових технологій», на якому розміщено інтернет-версії електронних навчальних атласів, контурних карт, стінних карт, підручників з історії, географії, картографії, розробки уроків, методичні рекомендації. Режим доступу: <http://osvitanet.com.ua>
12. Матеріали з історії України: підручники, реферати. Режим доступу: <http://ukraine-history.com.ua>
13. Онлайн-підручники з історії України. Режим доступу: <http://ukrlibrary.com.ua>
14. Навчальний ресурс з історії України, що містить шкільні підручники, історичні мапи та ілюстрації. Режим доступу: <http://ukrmap.su/uk-uh>
15. Сайт Інституту історії України. Електронна бібліотека з історії. Режим доступу: <http://www.history.org.ua>
16. Електронні версії випусків та наукових статей «Українського історичного журналу». Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?litera&askAbout=journal>
17. Українська історична бібліотека. Режим доступу: <http://www.ukrhistory.narod.ru>
18. Шкільна програма з історії (5-12 клас): книги, підручники, довідники та додаткові матеріали. Режим доступу: <http://history.vn.ua>

1. Форма підсумкового контролю успішності навчання – диференційований залік.

2. Засоби діагностики успішності навчання

1. Поточний контроль

Проводиться на кожному семінарському занятті. Оцінюється рівень розуміння студентом теоретичного матеріалу, вміння формулювати основні положення теми, оперувати історичними знаннями, орієнтуватися в історичних фактах і датах.

2. Поетапний контроль

Проводиться по закінченню вивчення розділів програми. Проходить у формі контрольної роботи або тестових завдань.

3. Підсумковий контроль

Диференційований залік – усно або письмово.